

KOKEMÄKI, PYHÄN HENRIKIN SAARNAHUONE

Perustusrakenteiden koekaivu

Johanna Lehtola ja Kari Uotila, Muuritutkimus ky

Kesäkuu 2016

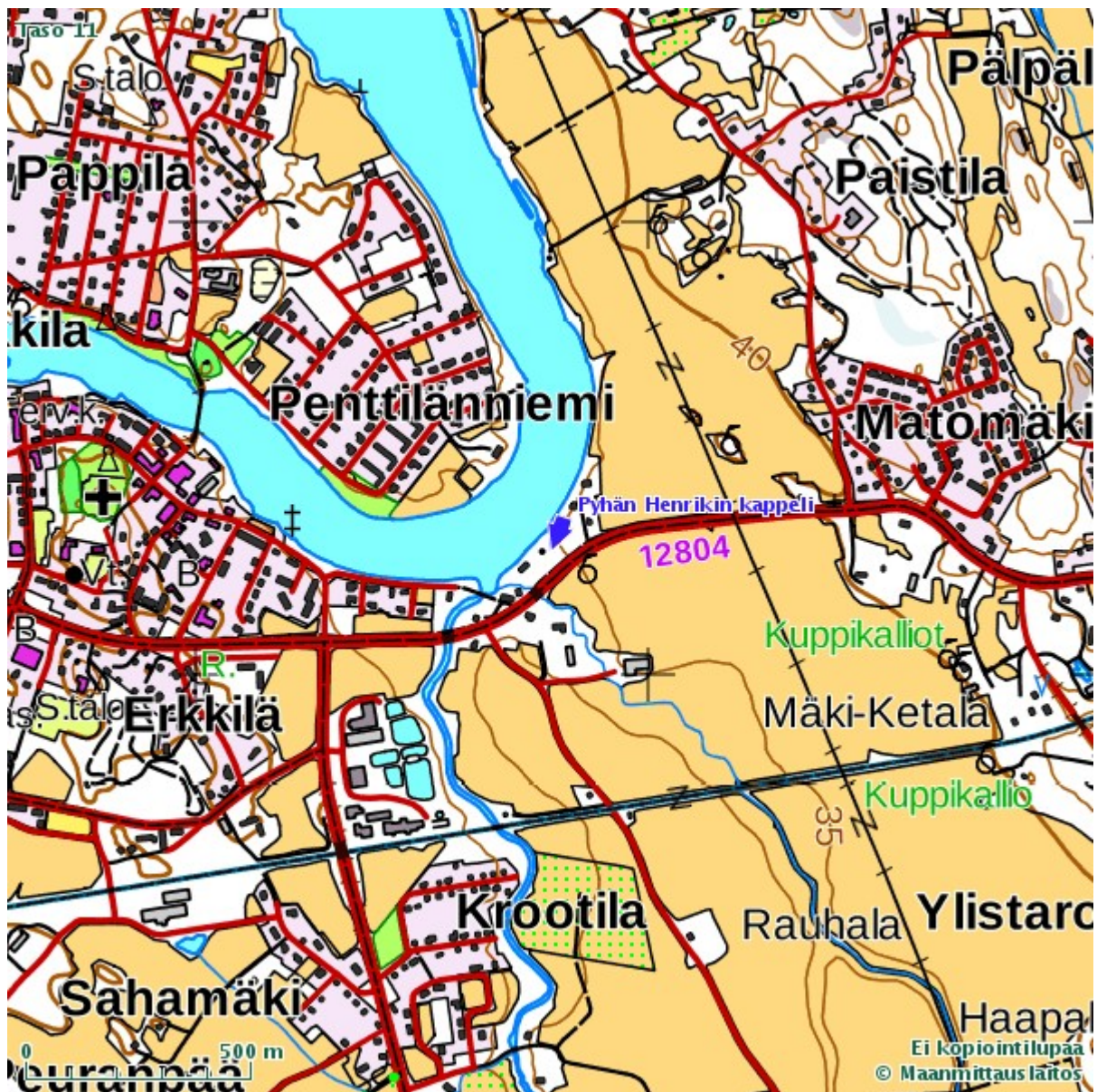
TIIVISTELMÄ

Kokemäen Pyhän Henrikin saarnahuoneen suojarakennuksen kiviperustuksia tutkittiin kolmen koekuopan avulla. Rakennus on perustettu luonnonkiville ja sitä kiertää kaksi metriä leveä kiviarina, joka paikoitellen on rikkonainen. Vanhempia kulttuurikerroksia maakerroksissa ei havaittu.

TEKNISET TIEDOT

Kohde	Kokemäki, Pyhän Henrikin saarnahuone
Muinaisjäännös	Tunnus 271400001
Tutkimuksen laatu	Perusrakenteiden koekaivu
Peruskarttanumero	113412
Koordinaatit	ETRS- TM35FIN- tasokoordinaatit N 6800276 ja E 251773
Tutkimuslaitos	Muuritutkimus ky
Tutkimushankkeen johto	FT Kari Uotila ja Konservaattori Johanna Lehtola
Kenttätyöaika	27. - 30. 6. 2016
Tutkimuksen tilaaja	Senaatti-kiinteistöt
Tutkimuslupa	MV/56/05.04.01.02/2016, pvm. 03.05.2016
Arkistointi	Raportti toimitettu Senaatti-kiinteistöt, Museovirasto, Satakunnan museo
Valokuvat	Muuritutkimus ky:n arkisto, MuTu116003Dg_001-027
Raportin laajuus	sivut 1-9 + liitteet 10 kpl

KARTTAOTE

Karttakuva 1. Yleiskartta kohteesta. Tutkimuskohde on merkitty karttaan sinisellä. Kartta Maanmittauslaitos.

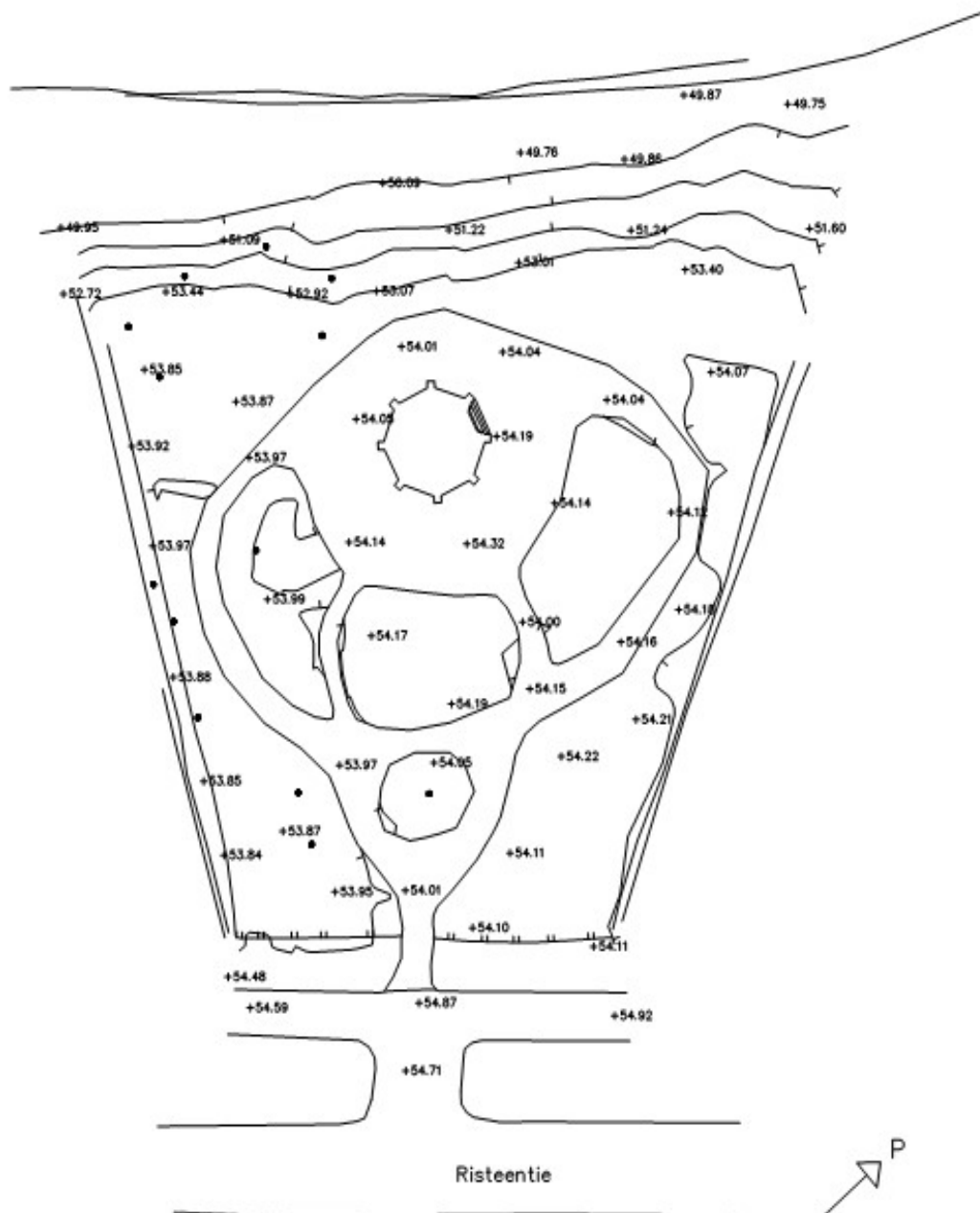
SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	2
1.1. Kohteen yleiskartta	2
1.2. Yleistä	3
1.3. Perustusrakenteiden koekaivu	3
1.3. Perustusrakenteiden aiempi tutkimus	4
2. KAIVAUSHAVAINNOT	
2.1 Koekuoppa 1	5
2.2 Koekuoppa 2	6
2.3 Koekuoppa 3	7
2.4 Kaivausalueiden peittäminen	8
3. YHTEENVETO	9

Liitteet:

1. Kartat 1–4
2. Valokuvat 1– 19
3. Valokuvaluettelo MuTu116003Dg_001-027

KOHTEEN YLEISKARTTA

Karttakuva 2. Yleiskartta Pyhän Henrikin saarnahuoneen alueesta. Pohja-aineistona arkkitehtitoimisto Schulman Oy:n aineisto. Muokkaus K. Uotila / Muuritutkimus ky. 1:500.

1. Johdanto

1.1 Yleistä

Pyhän Henrikin saarnahuone sijaitsee aivan Kokemäenjoen rannassa Tulkkilan keskuksen itäpuolella. Saarnahuone on vanha luhtiaitta, josta ylempi kerros on hävinnyt. Piispa Henrikin kerrotaan nukkuneen viimeisen yönä kyseisessä aitassa ja piispan kuoleman jälkeen aitasta tuli pyhiinvaelluskohde. Aitan hirsiiä on ajoitettu dendrokronologisin tutkimuksin ja vanhimmat hirret ovat 1470-luvulta. Saarnahuoneen suojaksi rakennettiin 1850-luvulla P. J. Gylichin suunnittelema uusgoottilainen tiilikappeli. Saarnahuonetta ympäröi vanha puistoalue, joka on Satakunnan vanhimpia suunniteltuja puistoja (Uusi-Seppä, 2009, Pyhän Henrikin kappeli, Kokemäki, Rakennushistoriaselvitys).

1.2 Perustusrakenteiden koekaivu

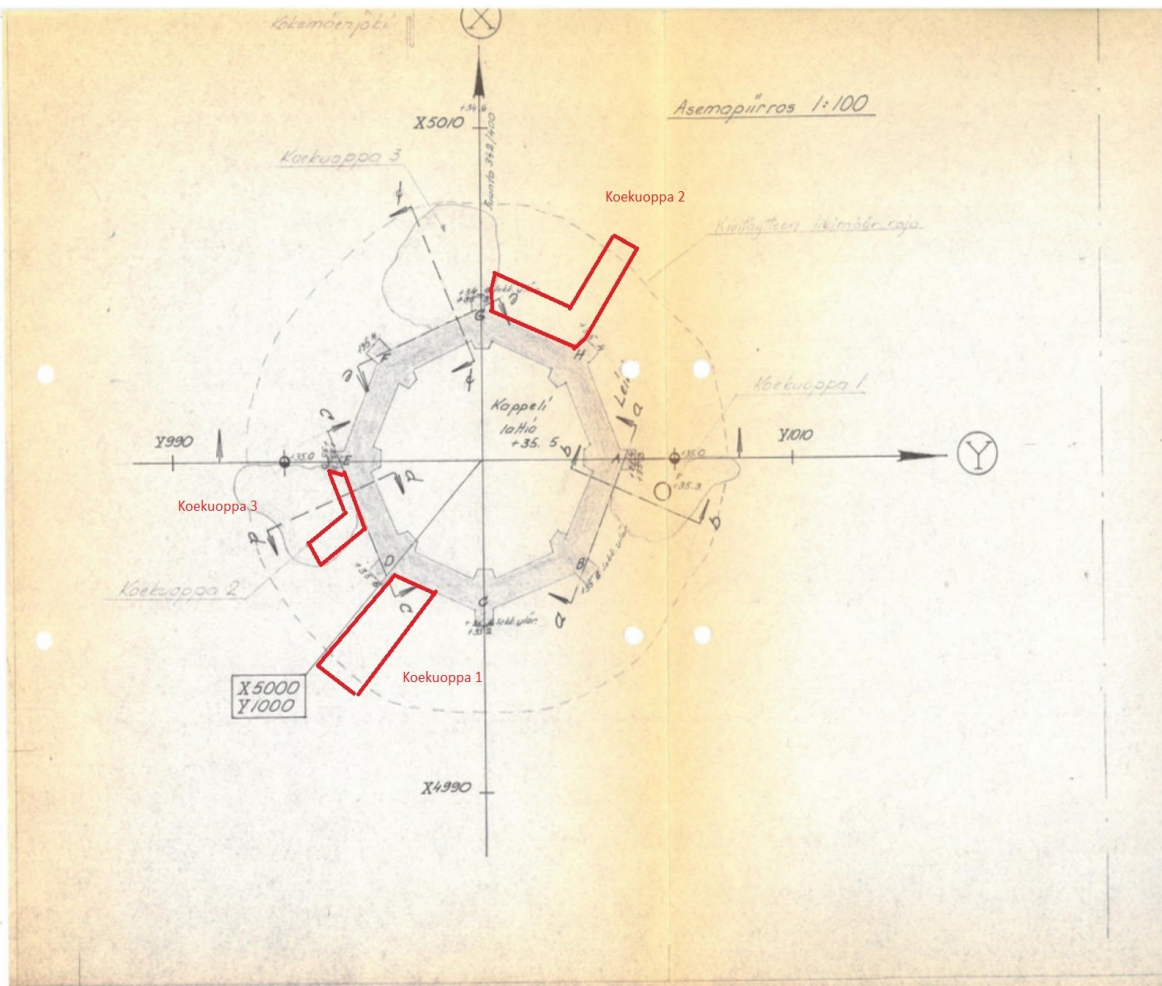
Pyhän Henrikin saarnahuoneen suojahuoneen painumisongelmien tutkimista varten tehtiin kappelin suojarakennuksen ulkoseinän vierustoille kolme koekaivantoa. Arkeologinen tutkimus aloitettiin kahtena noin 3m pitkänä ja 1 m levyisenä koeojana, joista toista laajennettiin noin 2 metriä leveäksi. Kolmas koeoja kaivettiin osittain 1971 avatun koekuopan päälle. Kohteessa noudatettiin historiallisen ajan arkeologian kenttätyömenetelmiä. Sekoittuneet kerrokset kaivettiin lapiolla, kerroksia ei seulottu. Luontaisia hiekka- ja savikerroksia ei tutkittu arkeologisesti. Työt dokumentoitiin mittaamalla ja valokuvaamalla. Tehdyt havainnot piirrettiin ensin kentällä käsin ja lopuksi ne piirrettiin puhtaaksi AutoCad-ohjelmalla Arkkitehtitoimisto Schulman Oy:n tekemään pohja-aineistoon.

Tutkimuksen FT Kari Uotilan johdolla toteuttivat rakennuskonservaattori Johanna Lehtola, arkeologian opiskelijat Arttu Tokoi ja Arttu Liimatainen, sekä rakennusmies Jere Jokila. Tutkimukset kohteella tehtiin 27. - 30. 6. 2016.

1.3 Perustusrakenteiden aiempi tutkimus

Rakennuksen perustusrakennetta on vuonna 1971 tutkittu rakennuksen ulkopuolelta, jolloin kaivettiin kolme koekuoppaa eri puolille rakennusta. Nyt kaivetuista koekuopista koekuopat 1 ja 2 tehtiin tällöin avaamattomille alueille ja lounaan puolelta tutkittiin aiemmin avattu kaivanto, koekuoppa 3.

Nyt kaivetut alueet ovat alla olevassa kuvassa punaisella. Pohjana oleva asemapiirros on tehnyt Pohjatutkimus Oy vuonna 1971.

2. Kaivaushavainnot

2.1 Koekuoppa 1

Koekuoppa 1 kaivettiin rakennuksen kaakon puoleiselle sivulle. Kaivanto tehtiin seinästä katsoen 3,2 m pitkänä ja 1,4m leveänä.

Pintahiekan alta noin 40 cm:n syvyydeltä vastaan tuli suurista kivistä ladottu kiviarina, joka tukeutuu rakennuksen perustukseen, muttei jatku selkeästi seinän alle.

Kivet on ladottu tiiviisti ja ne kiilautuvat toisiaan vasten. Rakenne ulottuu noin 2 metrin päähän seinästä. Kiveyksen näkyvissä olevan pohja on 53.81 mpy.

Kiviarinan ulkoreunan viereen kaivettiin 0,8 m pitkä ja 0,6 m syvä kaivanto, joka ulottui puhtaaseen pohjasaveen.

Punatiiliseinän alla on lohkottu graniittisokkeli, jonka alla on pienikokoisista kivistä muurattu perustus.

Graniittisokkeli on tämän kaivannon kohdalla 64 cm korkea.

Luonnonkiviperustusta näkyi graniittisokkelin ja kiviarinan välistä noin 14 cm korkeudelta. Kivirakenne ei ole aukoton, rakenteessa on paikoitellen alueita, joista maa valuu rakennuksen alle.

Nurkassa kontreforin alla on suuri laakea kivi, joka tulee seinälinjan ulkopuolelle.

Havaitut rakenteet olivat ehjiä ja paikoillaan. Vanhempia kulttuurikerroksia maakerroksissa ei havaittu. Karttaliitteessä koekuoppa 1:n rakenteet näkyvät kartassa 2.

Kuvaliitteessä koekuoppaan 1 liittyvät kuvat ovat nro. 1- 4 ja 19. Luetteloidut kuvat MuTu116003Dg_001-006.

2.2 Koekuoppa 2

Koekuoppa 2 kaivettiin rakennuksen pohjoissivulle ulko-oven vasemmalle puolelle. Pintahiekkaa ja savea poistettiin noin 30 cm:n paksuudelta. Kaivanto tehtiin seinästä katsoen 3,7 m pitkänä ja ensin noin 0,8m leveänä. Ulko-oven viereisten kontreforien alle on vuonna 1976 valettu peruspilarit teräsbetonista. Ilmeisesti tämän työn yhteydessä on kiviarina purettu nurkan vierestä noin 1,5 m seinästä eteenpäin. Betonisen peruspilarin ja rikkonaisen kiviarinan tultua esiin kaivantoa jatkettiin rakennuksen seuraavaan nurkkaan asti seinästä katsoen 1,2 m pitkänä. Kiveyksen näkyvissä olevan pohja on 53.49 mpy.

Betonirakenteen vieressä täyttöhiekkä jatkui ainakin 1,4 m syvyydelle. Kiviarinasta oli joitakin yksittäisiä kiviä jäljellä hiekan seassa. Kiviarinan seinästä katsoen uloimmat kivet olivat vielä irrallisina paikoillaan. Ulommaisten kivien jälkeen kaivantoa jatkettiin vielä 2,2 metrin pituudelta, 0,6 metrin syvyydessä vastaan tuli puhdas savi.

Kiviarina jatkuu ehyenä rakenteena heti betonipilarin jälkeen seuraavaan nurkkaan asti. Kivilatomus tulee noin 2 metrin päähän seinästä. Tässäkin kivet on ladottu tiiviiksi rakenteeksi, joka tukeutuu rakennuksen seinään, mutta ei selkeästi jatku sen alle.

Punatiiliseinän alla on 62 cm korkea graniittisokkeli ja sen alla on omana rakenteenaan pienistä kivistä muurattu perustus. Perustusta näkyi graniittisokkelin ja kiviarinan välistä noin 30 cm korkeudelta. Perustuksen kivet ovat noin 15 cm seinälinjasta ulkona. Seinän alla olevat rakenteet olivat ehjiä ja paikoillaan.

Karttaliitteessä koekuoppa 2:n kartta on kartta numero 3. Kuvaliitteessä koekuoppa 2:n kuvat ovat 5—8 ja 18. Luetteloidut kuvat MuTu116003Dg_007-014.

2.3 Koekuoppa 3

Koekuoppa 3 kaivettiin vuonna 1971 tutkitulle alueelle. Kaivanto rajattiin aluksi seinässä näkyvän halkeaman alapuolelle ja jatkettiin siitä kapeampana rakennuksen nurkkaan asti.

Hiekkakerros ja sen alla oleva savipatja olivat yhteensä 40 cm paksuja. Kiveyksen näkyvissä olevan pohja on 53.68 mpy.

Ensimmäinen tehty kaivanto oli noin 0,8 m leveä ja 1,6 m pitkä. Kiviarina oli tässä kaivannossa selvästi harvempi, kuin aiemmin avatuissa rakenteissa. Kiviä oli vielä osittain paikoillaan, mutta ne eivät muodostaneet tiivistä rakennetta.

Punatiiliseinän alla oleva graniittisokkeli on 62 cm korkea. Sen alla on ehyt pienistä kivistä muurattu perustus. Kiviarinan muutamat kivet tukeutuvat vielä perustukseen. Tiiliseinässä oleva halkeama on samassa linjassa graniittisokkelin sauman kanssa. Perustuskivissä ei halkeaman kohdalla havaittu tapahtuneen liikettä.

Koekaivantoa jatkettiin 0,6 leveänä seinän vasempaan nurkkaan asti. Tältä alueelta tehtiin samat havainnot, kuin vierestäkin. Kivet oli edellisen kaivun yhteydessä palautettu takaisin kuoppaan, mutta niitä ei oltu palautettu takaisin rakenteeksi. Kaivannon nurkkia lukuun ottamatta kiviperustus oli rikkonainen ja 0,6 metrin matkalta 0,7 metrin päässä vasemmasta nurkasta perustus seinän alta puuttui kokonaan. Kivet puuttuvat heti graniittisokkelin alta noin 20 cm:n korkeudelta.

Kontreforin alla ja kaivannon vasemmassa nurkassa seinän alla perustuksena on vierekkäin kaksi suurta laakeaa kiveä, jotka tulevat noin 30 cm ulos seinälinjasta.

Karttaliitteen kartta 4 ja kuvaliitteen kuvat 9-17 ovat koekuoppa 3:sta. Luetteloidut kuvat MuTu116003_015-027.

2.4 Kaivausalueiden peittäminen

Kaivantoja kaivettaessa niistä poistettu maa-aines kasattiin kuopan viereen suodatinkankaiden päälle ja erilaiset maa-ainekset eriteltiin omiksi kasoikseen.

Maakerrokset palautettiin takaisin paikoilleen kaivantoa peitettäessä.

Kiviä ei kaivauksen yhteydessä poistettu, eikä siirretty pois paikoiltaan.

Seinän vieressä hiekan alla oli noin 0,5 m pitkä savipatja, joka ilmeisesti estää pintavesien valumisen suoraan rakenteisiin. Savipatja tehtiin uudestaan samaan paikkaan ja muotoiltiin viettämään seinästä poispäin. Paikalla olleen saven lisäksi tuotiin paikalle uutta savea, jotta patjasta saatiin tarpeeksi paksu ja tiivis. Savi peitettiin hiekkalla, joka muotoiltiin paikoilleen ympäristön mukaan.

Kuvaliitteen kuvat

3. Yhteenveto

Seinien alapuoliset rakenteet ovat ainakin yläosiltaan rakennuksen ulkopuolelta aika lailla Pohjatutkimus Oy:n vuonna 1971 tekemien piirustusten mukaiset. Tällöin on kaivauksen yhteydessä poistettu myös rakennusta ympäröivä kiviarina kaivantojen alueelta ja päästy näin kahden metrin syvyyteen.

Nyt tehdyt kaivaukset lopetettiin kiviarinan yläpintaan ja kaivannon syvyys vaihteli riippuen siitä, miten lähellä kivet olivat maan pintaa. Pääasiassa hiekkaa ja savea oli seinän vieressä yhteensä noin 30 cm:n paksuudelta ja kerros oli ohuempi mitä kauemmas seinästä mentiin. Kiviarinan uloimmat kivet ovat paikoitellen melkein näkyvissä maan pinnalla.

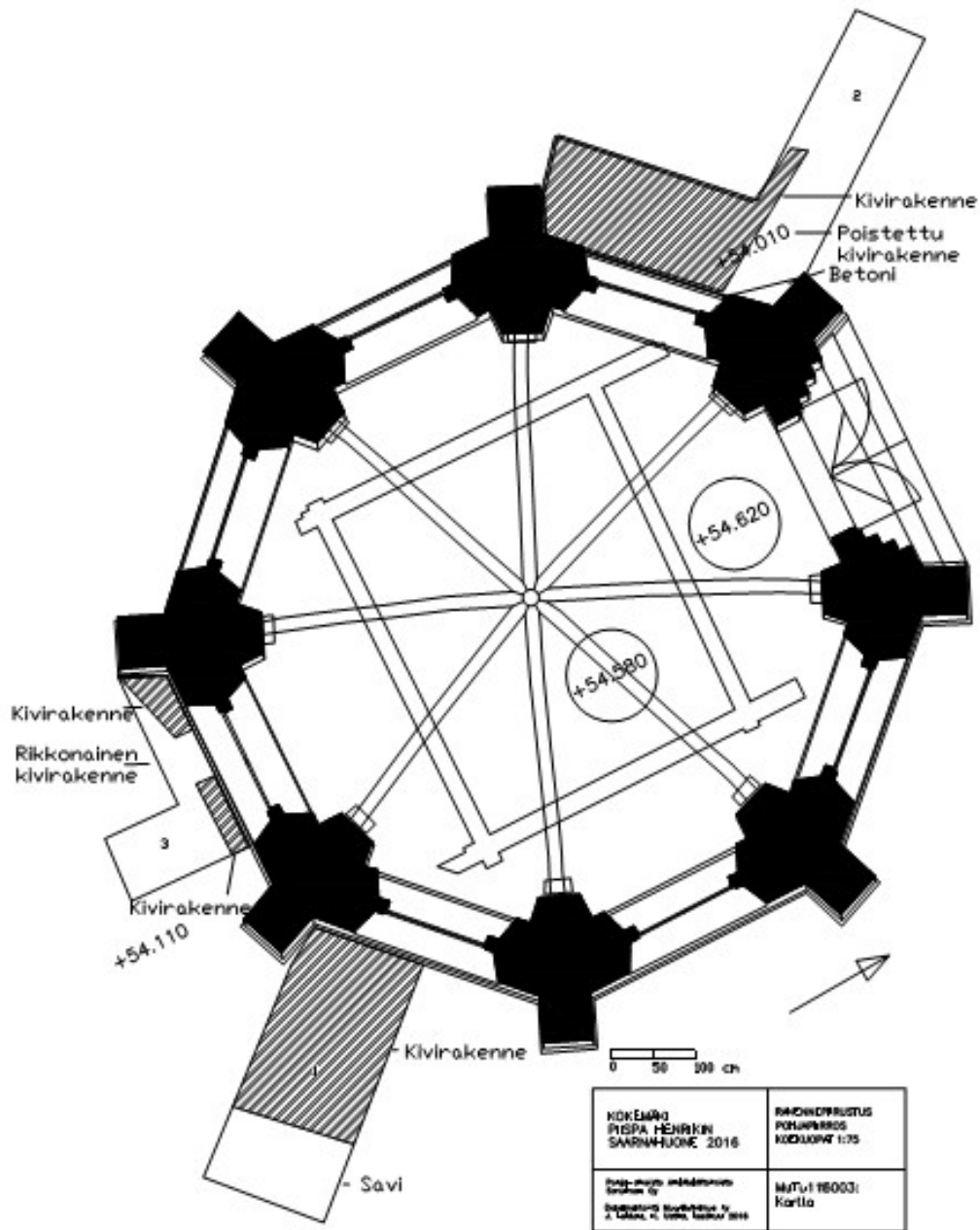
Havaitut rakenteet olivat pääasiassa ehyitä. Koekuoppa 2:ssa betonirakenteen lisäämisen yhteydessä oli rikottu kiviarinaa ja poistettu siitä kiviä. Koekuoppa 3:ssa oli todennäköisesti edellisen koekaivun jäljiltä jätetty kivet palauttamatta paikoilleen.

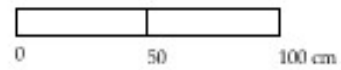
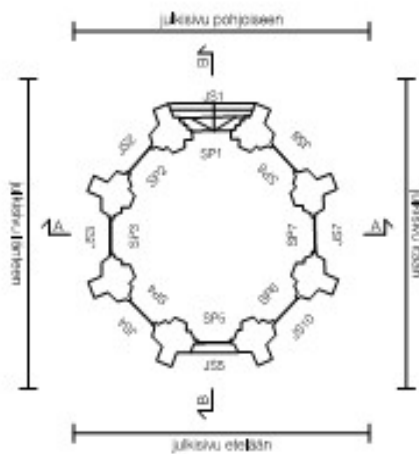
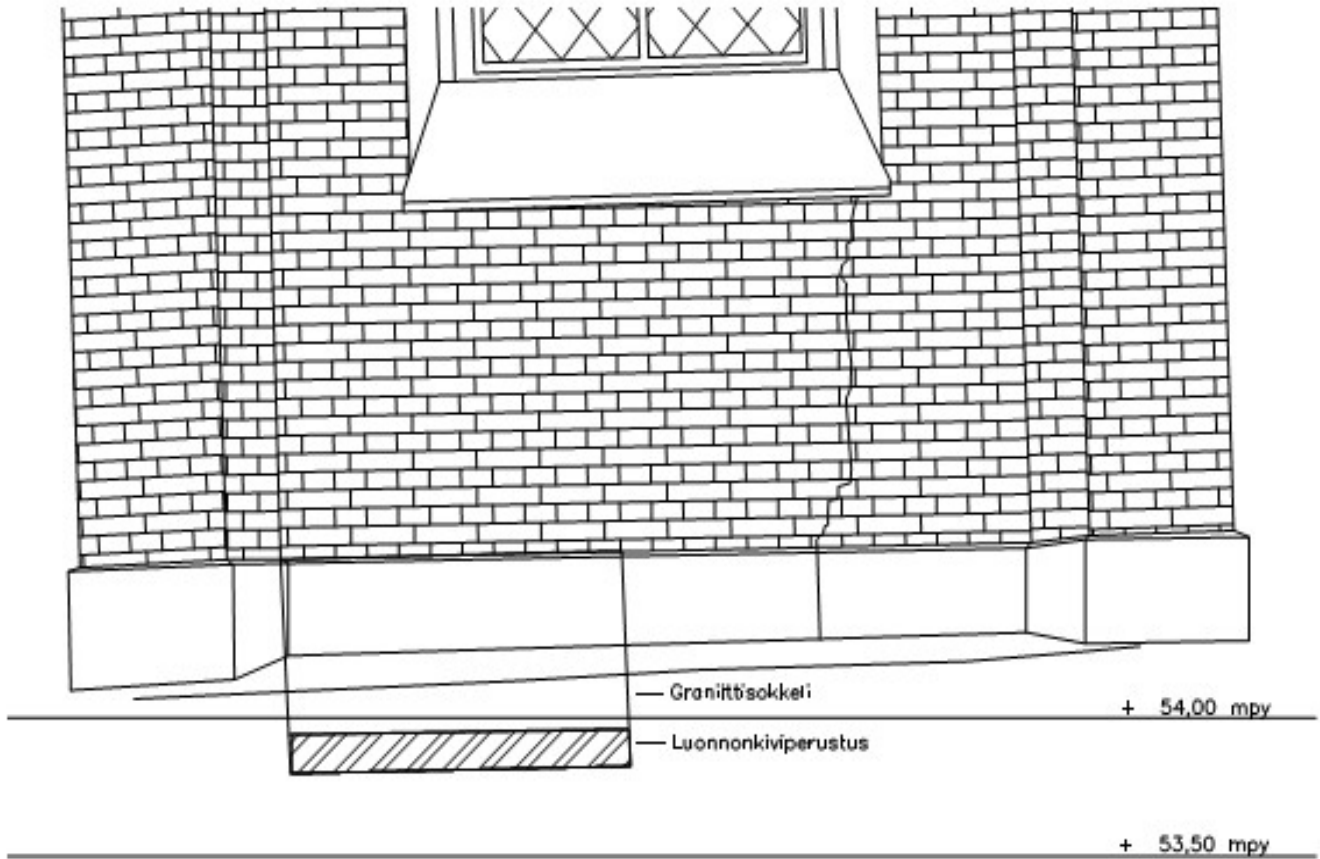
Turussa 20.8.2016

Muuritutkimus ky

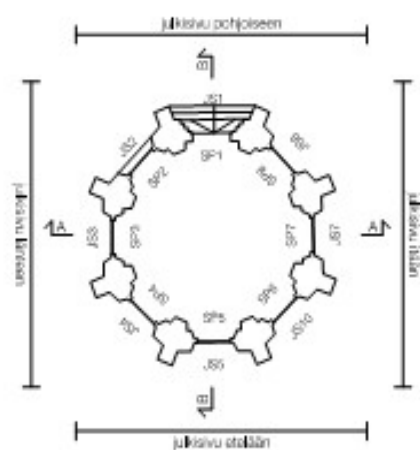
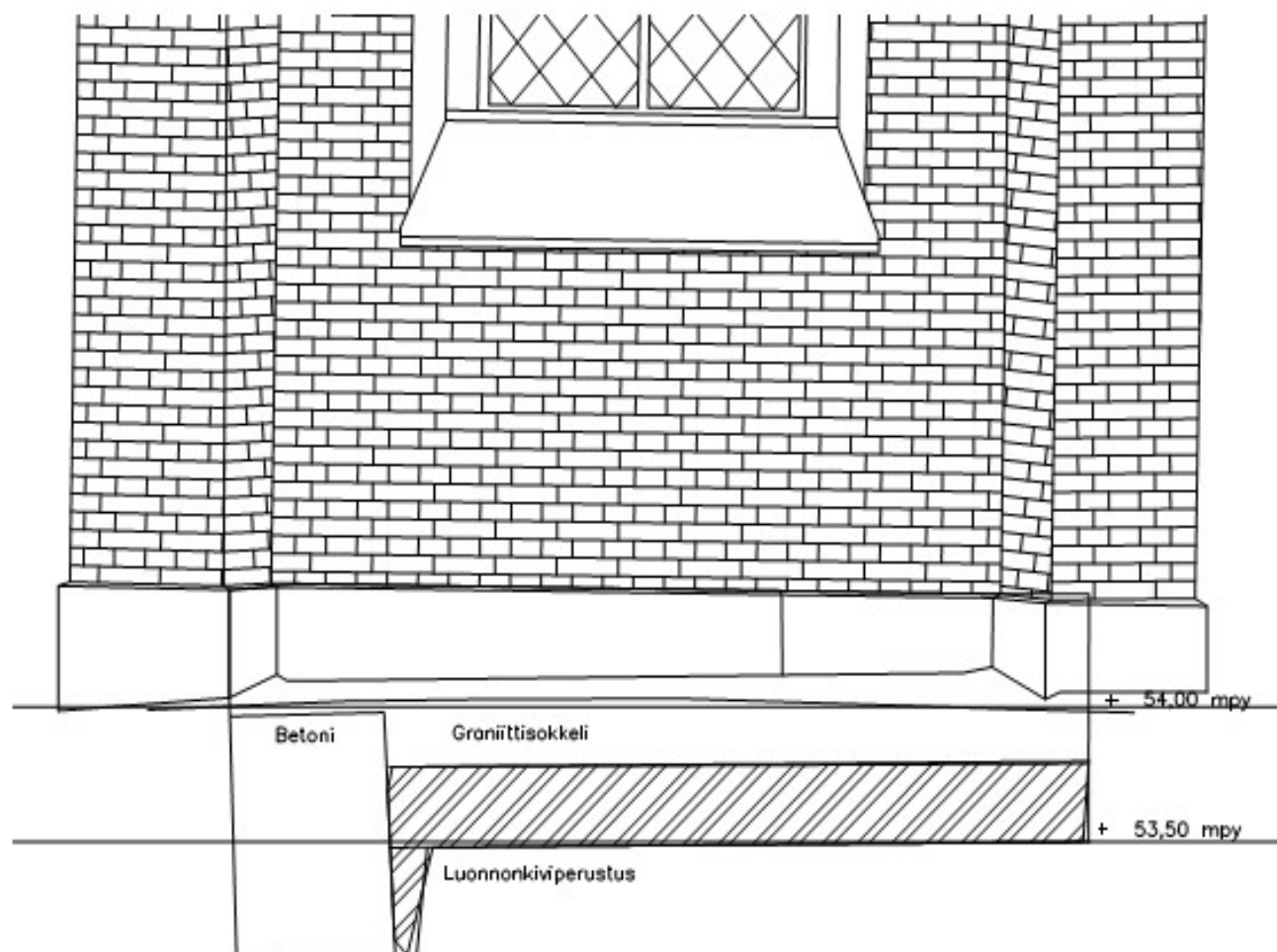
Konservaattori Johanna Lehtola

FT Kari Uotila

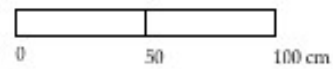
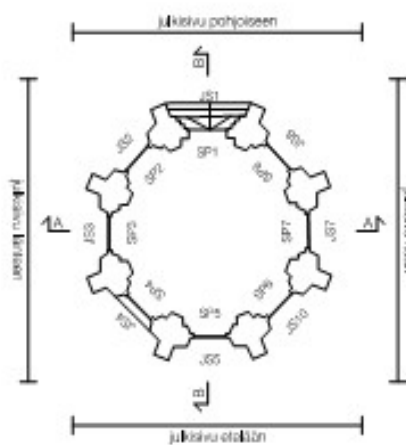
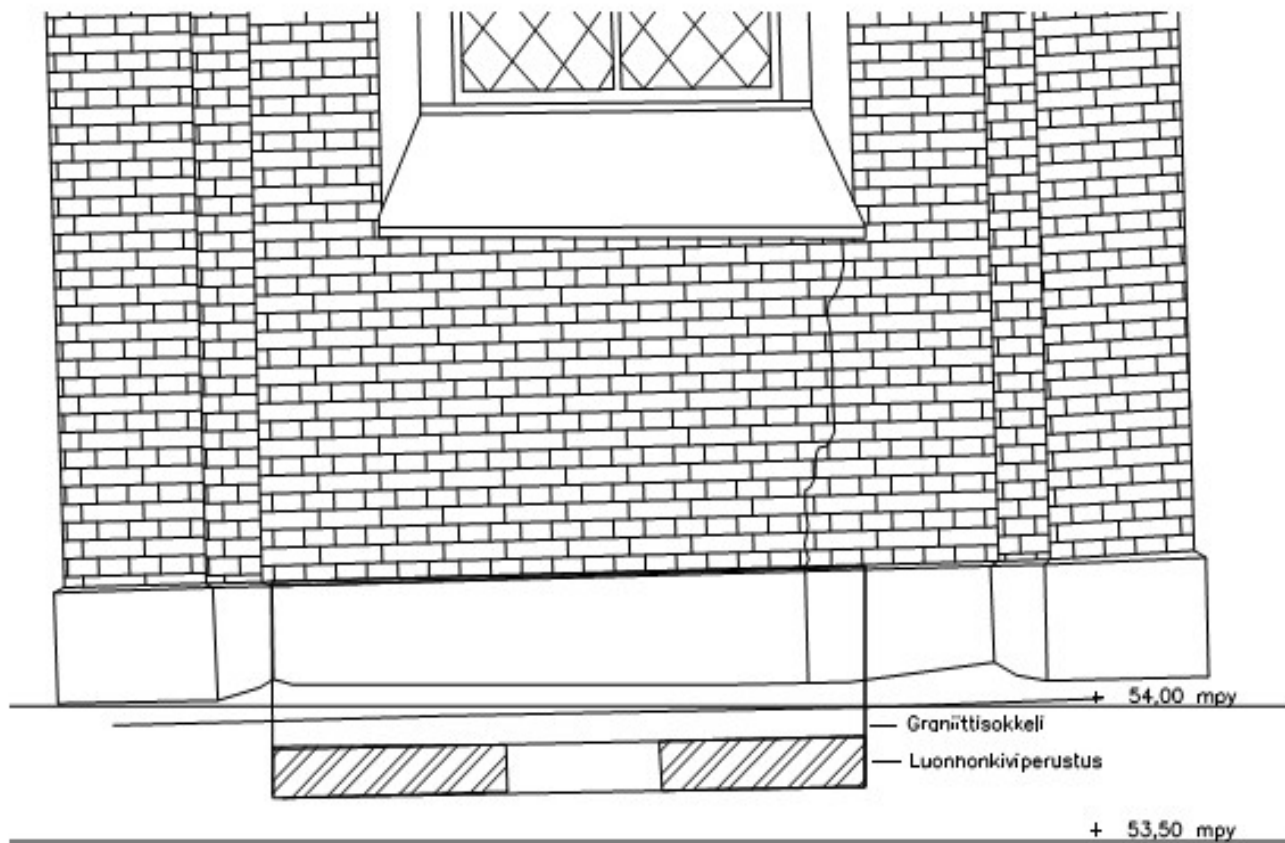

KOKEMÄKI PIISPA HENRIKIN SAARNAHUONE 2016	RAKENNEPIRUSTUS JULKISIVU 5 KOKUOUPPA 1 1:25
Pohja-ohjelma Arkkitehtitoimisto Schäferin Oy Dokumentointi Maarit Kuitus ja J. Lehto, M. Uotila heinäkuu 2016	MuTu116003: Kartta 2

<p>KOKEMÄKI PIISPA HENRIKIN SAARNAHUONE 2016</p>	<p>RAKENNEPIIRUSTUS JULKISMU 2 KOEKUOPPA 2 1:25</p>
<p>Pohja-ohjeisto Arkkitehtitoimisto Schuman Oy Dokumentointi Maarit Mäkelä ja J. Lehto, K. Uotila kesäkuu 2016</p>	<p>MuTu116003: Kartta 3</p>

KOKEMÄKI PIISPA HENRIKIN SAARNAHUONE 2016	RAKENNEPIIRUSTUS JULKISMU 4 KOEKUOPPA 3 1:25
Porjo-alueen Arkkitehtitoimisto Schulman Oy Dokumentointi: Mausturkila Oy J. Lehto, K. Uotila kesäkuu 2016	MuTu116003: Kartta 4

*Kuva 1: MuTu116003Dg_001. Koe-
kuoppa 1 pintamaan poiston jäl-
keen. SE. Kuva: J.L.*

*Kuva 2: MuTu116003Dg_003. Koe-
kuoppa 1. SE. Kuva: J.L.*

*Kuva 3: MuTu116003Dg_004. Koe-
kuoppa 1. SE. Kuva: J. L.*

*Kuva 4: MuTu116003Dg_005.
Koekuoppa 1 savivaipan palautus.
S. Kuva: J.L.*

Kuva 5: MuTu116003Dg_007. Koe-kuoppa 2, kaivanto 1. NW. Kuva J.L.

Kuva 6: MuTu116003Dg_008. Koe-kuoppa 2, laajennettu kaivanto. N. Kuva: J.L.

Kuva 7: MuTu116003Dg_010. Koe-kuoppa 2, lähikuva kiviarinan ja seinän liitoksesta. N. Kuva: J.L.

Kuva 8: MuTu116003Dg_012. Koe-kuoppa 2, palautettu savivaippa. N. Kuva: J.L.

Kuva 9: MuTu116003Dg_020. Koekuoppa 3. SW. Kuva: J.L.

Kuva 10: MuTu116003Dg_015. Koekuoppa 3, ensimmäinen kaivanto. S. Kuva: J.L.

Kuva 11: MuTu116003Dg_016. Koekuoppa 3, ensimmäinen kaivanto ylhäältä kuvattuna. S. Kuva: J. L.

Kuva 12: MuTu116003Dg_021. Koekuoppa 3, kaivanto puhdistettuna. SW. Kuva: J.L.

Kuva 13: MuTu116003Dg_023. Koekuoppa 3, rikkonainen kivirakenne. S. Kuva: J. L.

Kuva 14: MuTu116003Dg_024. Koekuoppa 3, seinän alta puuttuvat kivet. S. Kuva: J. L.

Kuva 15: MuTu116003Dg_025. Koekuoppa 3, seinän alta puuttuvat kivet, kuva yläpuolelta. Kuva: J. L.

*Kuva 16: MuTu116003Dg_026.
Koekuoppa 3, palautettu savivaip-
pa. SE. Kuva: J.L.*

*Kuva 17: MuTu116003Dg_027.
Koekuoppa 3, peitetty kaivanto.
SW. Kuva: J.L.*

*Kuva 18: MuTu116003Dg_014.
Koekuoppa 2, peitetty kaivanto. N.
Kuva: J.L.*

*Kuva 19: MuTu116003Dg_006.
Koekuoppa 1, peitetty kaivanto. S.
Kuva J.L.*

LUETTELOIDUT KUVAT

MuTu116003Dg: Kohde Kokemäki, Piispa Henrikin saarnahuone, Kuvaaja J.Lehtola			
Kuvanro	Pvm	Aihe	Mistä
MuTu116003Dg_001	27.6.-16	Kk. 1, Ennen kaivausta.	SE
MuTu116003Dg_002	27.6.-16	Kk. 1, Pintamaan poiston jälkeen	SE
MuTu116003Dg_003	27.6.-16	Kk. 1, Kaivanto ennen puhdistamista	SE
MuTu116003Dg_004	27.6.-16	Kk. 1, Kaivanto puhdistettuna	SE
MuTu116003Dg_005	30.6.-16	Kk. 1, Palautettu savivaippa	SE
MuTu116003Dg_006	30.6.-16	Kk. 1, Peitetty kaivanto	SE
MuTu116003Dg_007	27.6.-16	Kk. 2, Ensimmäinen kaivanto	NW
MuTu116003Dg_008	28.6.-16	Kk. 2, Laajennettu kaivanto	NW
MuTu116003Dg_009	28.6.-16	Kk. 2, Kiviarina seinän vieressä	N
MuTu116003Dg_010	28.6.-16	Kk. 2, Lähikuva kiviarinan ja seinän liitoksesta	N
MuTu116003Dg_011	28.6.-16	Kk. 2, Palautettu savivaippa	NW
MuTu116003Dg_012	28.6.-16	Kk. 2, Palautettu savivaippa	N
MuTu116003Dg_013	30.6.-16	Kk. 2, Peitetty kaivanto	NW
MuTu116003Dg_014	30.6.-16	Kk. 2, Peitetty kaivanto	N
MuTu116003Dg_015	28.6.-16	Kk. 3, Ensimmäinen kaivanto	S
MuTu116003Dg_016	28.6.-16	Kk. 3, Ensimmäinen kaivanto ylhäältä, seinä	S
MuTu116003Dg_017	28.6.-16	Kk. 3, Ensimmäinen kaivanto ylhäältä	S
MuTu116003Dg_018	30.6.-16	Kk. 3, Jatkettu kaivanto	S
MuTu116003Dg_019	30.6.-16	Kk. 3, Sekoittuneet maakerrokset	S
MuTu116003Dg_020	30.6.-16	Kk. 3, Kaivanto puhdistettuna	SW
MuTu116003Dg_021	30.6.-16	Kk. 3, Kaivanto puhdistettuna, ylhäältä	SW
MuTu116003Dg_022	30.6.-16	Kk. 3, Kaivanto puhdistettuna, ylhäältä	S
MuTu116003Dg_023	30.6.-16	Kk. 3, Rikkinainen kivirakenne	S
MuTu116003Dg_024	30.6.-16	Kk. 3, Seinän alta puuttuvat kivet	S
MuTu116003Dg_025	30.6.-16	Kk. 3, Seinän alta puuttuvat kivet, ylhäältä	S
MuTu116003Dg_026	30.6.-16	Kk. 3, Palautettu savivaippa	SE
MuTu116003Dg_027	30.6.-16	Kk. 3, Peitetty kaivanto	SW